

Suomenkielisen runouden alkutaipaleelta

Tuula Hökkä: *”On kirkas Pohjan pimiä”*. Suomenkielistä runoutta 1800-luvulla. Studio Arkki 2018.

Suomessa ilmestyy humanistisella alalla paljon sellaista tutkimuskirjallisuutta, joka on jäänyt tieteellisen vertaisarvostelun ulkopuolelle, mutta joka muotonsa, dokumentointinsa ja yleisen tasonsa puolesta täyttää tieteelliset kriteerit. Sellainen on dosentti Tuula Hökän kirja, joka keskittyy 1800-luvun suomenkieliseen runouteen, joka on jäänyt Aleksis Kiven, August Ahlqvistin (A. Oksasen), Kaarlo Kramsun ja eräiden muiden tunnettujen tekijöiden varjoon. Hökkä tarkastelee *Kantelettaren* runoutta ja runonlaulajien toimintaa, albumirunoutta ja muutamaa runoantologiaa. Oman lukunsa ovat saaneet Margareta Högman ja hänen arkkipiirinsä sekä ”runollinen joulusaarnansa”, Samuli Kustaa Bergh ja Isa Asp. Yhdessä luvussa tarkastellaan runojen luennan ja tulkinnan ongelmia teoreettisemmin Paul de Manin pohjalta. Hökkä ei kirjassaan sovelle yhtä ainuttakaan teoreettista lähtökohdasta tai näkökulmaa kaikkien tarkastelemiensa teksteihin vaan vaihtelee sitä luku luvulta.

Albumeita ja antologioita käsittelevä osuus on jaettu kahtia. Edellisessä osassa esillä ovat C. A.

Gottlundin *Otava*, Julius Krohnin toimittama *Helmivyö suomalais-ta runoutta*, hänen ja muiden toimittama *Mansikoita ja mustikoita* sekä Eero Salmelaisen toimittama *Pääskyisen pakinoita*. Jälkimmäisessä osassa tarkastellaan etenkin yliopiston osakunnan piirissä ilmestynyttä *Joukahaista* ja Jyväskylän seminaarin piirissä syntynyttä albumia *Suomen saloilta*. Seminaarin julkaisun runoilijoiden joukossa oli, kuten Hökkä muistuttaa, vain yksi nainen, Isa Asp, vaikka seminaarin opiskelijoiden enemmistö oli naisia. *Joukahainen* sai seurakseen muita vastaavanlaisia osakuntajulkaisuja.

Kirjan merkittäväntä antia on 70-sivuinen esitys Aspin tuotannosta. Vain 19-vuotiaana kuolleen Jyväskylän seminaarin oppilaan suomeksi ja ruotsiksi kirjoitetut tekstit on monipuolisesti asetettu kirjalliseen kontekstiinsa. Mukana on kiinnostavia vertailuja Aleksis Kiven runouteen. Mutta Hökkä tuo esille myös Aspin kirjoittaman juhlarunon Tammissaaren ruotsinkielisen naisseminaarin perustamisen (1871) johdosta. Suomenkielisessä runossaan Asp asettuu, kuten Hökkä toteaa, sovinnollisesti kahden kansalliskielen kannalle. Näkemys on vastakkainen Ahlqvist-Oksasen runolle ”Suomen valta”, jonka ajatuksena on ”yksi kieli, yksi mieli”.

Hökällä on eri lähtökohdista monia valaisevia esimerkkejä 1800-luvun runouden aihepiireistä ja teemoista. Oman ryhmänsä muodostavat nälkävuosina ja niiden tunnelmissa kirjoitetut runot (Ahlqvist, Kivi, Asp). Hökkä kiinnittää huomiota myös 1800-luvulla yleiseen ja tuolloin hyväksytyyn tapaan kirjoittaa mukaelmia edeltävien runoilijoiden runoista. Hän muistuttaa myös siitä, miten Julius Krohn korjaili Aleksis Kiven runoja ”ett’ei niiden sisällinen kauneus kokonaan peittyisi muodollisten epämukaisuuksien alle”. Krohnin toteamuksen valossa voidaan kiinnostuksella jäädä odottamaan Kiven runojen kriittistä editiota.

Kirjailijat saattoivat kyllä tehdä itsekin muutoksia runoihinsa, kuten Kallio (Samuli Kustaa Bergh) ”Sirkka”-runoonsa. ”Sirkan” käsitteilyssä olisi mielellään nähnyt viittauksen Jean de La Fontainen ”Sirkkaan ja muurahaiseen”, johon verrattuna Kallion runo on kiinnostavalla tavalla erilainen”, kuten Matti Klinge on päiväkirjassaan *Sirkka ja muurahainen* (2012) esittänyt.

1800-luvulla ei suomalaisia runoja julkaistaessa muutenkaan juuri annettu arvoa tekijänoikeuksille. Kun Eero Salmelainen julkaisi *Pääskyisen pakinoita* Kallion alun perin Gottlundin *Otavassa* ilmestyneen ”Ystävälleni”-runon, se oli otsikosta lähtien kokenut monia muutoksia. Hökkä korostaa muutenkin, miten 1800-luvulla runoja jatkuvasti hiottiin ja korjattiin. Tämän työn tulosta hän kuvaa sattuvasti: ”Vuosikymmenien runoustyöstä ja hionnasta siilautui suomalaisen runon helmiä, joihin yhä uudet koululaispolvet saivat kirjallisuuden lukemistoissaan ja laulukirjoissaan perehtyä pitkälle 1900-luvun puoliväliin.”

Yhteen kohtaan on kuitenkin asetettava kysymysmerkki. Veijo Meren teoksen *Huonot tiet, hyvät hevokset. Suomen suuriruhtinaskunta vuoteen 1870* (1994) perusteella Hökkä antaa ymmärtää, että Snellmanin toimittamassa *Saimalehdessä* vuonna 1845 julkaistu, nimimerkin -rg runo ”Talvi Suomessa” olisi Samuli Kustaa Bergin kirjoittama. Käsitystä on sittemmin Hökän eräiseen artikkeliin keinonjautuen toistanut, tosin varauksellisesti, kirjailija Hannu Mäkelä (*Samuli Kustaa Berg. H. Mäkelä, täydennetty laitos* 2003). V. J. Kallion *Fennica-kirjallisuuden salanimi- ja nimimerkkiluettelon* (1939) mukaan kirjoittaja olisi kuitenkin Carl Henrik Ståhlberg. Kallio puolestaan viittaa Kaarlo Teräsvuoren Ståhlbergin sukua käsittelevään teokseen (1913), jossa kyseessä oleva runo tosin ei tule esille. Teräsvuori vain mainitsee Ståhlbergin kirjoittaneen viipurilaiseen *Kanavaan* ja kuopiolaiseen *Tapioon*.

Ståhlbergista *Kansallisbiografiaan* kirjoittanut Irma Sorvali on myös Ståhlbergin tekijyyden kannalla. Veijo Meren käsitystä heikentää se, että Berg noihin aikoihin kirjoitti nimensä muodossa Bergh ja se, että hänellä oli jo vakiintunut nimimerkki Kallio. Meren ainoa argumentti Bergin tekijyyden puolesta on lopultakin vain runon korkea taso. Kuitenkin myös Carl Henrik Ståhlberg tunnettiin etevänä suomen kielen osaajana, jonka kerrottiin korjanneen Lönnrotiakin. Myöhemmin Pielaveden kirkkoherrana toiminut Ståhlberg oli Suomen kulttuurihistoriassa tärkeän Lauantaiseuran kantavia voimia ja Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran perustajajäseniä. Kun Ståhlberg muuten käytti nimimerkkejä Srg ja Stbg, ”Talvi Suomessa”-runon tekijäkysymys vaatii edelleen tutkimista.

”On kirkas Pohjan pimiä” on monipuolinen katsaus siihen suomenkieliseen runouteen, joka edelsi ennen merkittävimpiä saavutuksia ja joka loi niille perustaa.

H. K. RIIKONEN

Kirjoittaja on yleisen kirjallisuustieteen professori (emeritus).